

De ateliernalatenschap van het Rotterdamse schildersgeslacht Van Nijmegen

In de lijst van aanwinsten die in het Bulletin van maart verscheen is al melding gemaakt van een aankoop van een groot ensemble tekeningen door Elias en Dionijs van Nijmegen. Deze grote verzameling verdient echter meer dan deze simpele vermelding; zij is om verschillende redenen van belang.

Uit de samenstelling van de collectie en uit de notities op de meeste bladen bleek al gauw dat het hier een bijeengebleven atelier-nalatenschap betrof, ontwerpen voor interieurdecoraties (dikwijls met de maten van de wandvlakken waar ze voor bedoeld waren eraast), studietekeningen voor onderdelen in opeenvolgende stadia, detail- en compositieschetsen van allerlei aard. Tezamen een 250 losse tekeningen plus een schetsboek. Van dit grote aantal is slechts een zeer gering percentage gesigineerd en wel door twee leden der familie Van Nijmegen, n.l. Elias (1667-1755) en zijn zoon Dionijs (1705-1798).

FAMILIE

Deze Van Nijmegens behoorden tot een uitgebreid kunstenaarsgeslacht, dat uit Zaltbommel stamt, dan in verschillende plaatsen: Nijmegen, Leiden, Delft werkzaam is en tenslotte met Elias in Rotterdam tot bloei geraakt¹. Hun voornameste bezigheid vonden ze in de decoratieschildering. Elias' vader, Herbert van Nijmegen, was huisschilder in de stad waarvan hij de naam droeg. Hij verzoekt in 1669 aan de Raad voorkeur te mogen genieten wanneer er in het Stadhuis iets te *vernissen ende wit albastmarmelen* valt. In 1670 ontvangt hij f 120,— *wegens 't marmelen &*

vernijssse van de lantschaps camer. Hij had vijf zoons waarvan er behalve de genoemde Elias nog drie schilder waren, o.a. Gideon, die in de jaren 1682/3 het orgel en orgelportaal van de Nijmeegse Stevenskerk van een imitatie marmerschildering voorziet. Is hij ook *der Mahler Nimegen* die in Den Haag werkt? De Zweedse architect Nicodemus Tessin ziet bij zijn bezoek in 1687 daar in een huis een schoorsteenmantel die zo verbluffend goed gemarmerd was dat hij nooit mooier gezien had. *Beijm General undt Marquis Monpilan, habe ich auch artige marbrirte dinge gesehen, vom bemelten Mahler*². Deze decoraties zouden echter ook van de hand van zijn oom, Willem van Nijmegen, kunnen zijn, die in Den Haag woonde voor hij in 1684 lid van het Delftse Lucasgilde werd. Het volgende jaar decoreerde hij de houten zoldering in de hal van het nieuwgebouwde kasteel Amerongen, met een grisaille-schildering van grote blad-voluten rond een medaillon met een wapen³. Er zijn ook nog andere schilderende familieleden, maar aan een duidelijk beeld van hun productie zijn we nog lang niet toe⁴.

Elias van Nijmegen wordt aanvankelijk door zijn vader Herbert opgeleid, maar na diens vroege dood door zijn oudere broers. Samen met zijn broer Tobias voert hij opdrachten uit in en buiten Nijmegen, trekt ook verder het land door en wordt in 1689 lid van het St. Lucasgilde te Leiden. Gezamenlijk krijgen ze in 1694 een bestelling voor een kamer in het Stadhouderslijk Hof te Leeuwarden en als die voltooid is gaat Tobias naar Düsseldorf en vestigt Elias zich, na enige omzwervingen, tenslotte in Rotterdam.

Afb. 1. Gerard Sanders. Jonge vrouw. Pastel. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

STICHTING VAN HET ROTTERDAMSE ATELIER

Daar vindt hij, dankzij goede connecties, *eene gezegende aeneenschakeling van bezigheden*, zodat hij in staat is *naer eene bequaeme Echt- en Bedgenote om te zien, die hy al meê na wensch vond in de persoon van eene brave en fatzoenlyke Koopmansdochter, door welk Huwelyk hy noch al meer gezegent, en by de voornaemste Luiden van de Stadt bekend en gezien wierd*⁵. Het is Elias van Nijmegen in Rotterdam kennelijk voor de wind gegaan. Toen Van Gool zijn levensbeschrijving opstelde, was de kunstenaar 81 jaar oud, gezond, rijk en vergenoegd.

Hij had te Rotterdam van zijn werk een bedrijf gemaakt, waarin naast zijn zonen drie knechts en een menigte leerlingen werkzaam waren. Van die zoons⁶ is alleen Dionijs bekend geworden. Zelf ook al vijftig, zette deze het atelier voort nadat zijn vader in 1755 was gestorven. Bovendien werkte ook een neef nog mede: Gerard Sanders, de voorzoon van de vrouw met wie Tobias van Nijmegen in Düsseldorf was getrouwd. Deze Sanders trouwt later met Elias' dochter Johanna en wordt zo een zwager van Dionijs.

Elias was in dit atelier de leidende figuur. Hij had *de bestiering zo fix, dat' er niets aan haperde*. In vele gevallen bepaalde hij zich tot het maken van de *ordonnantie en tekening . . . , en scherp toe te zien, dat elk zyn best deed en wel volgde 't geen hy voor zich had*. Zulke ordonnaties of compositieontwerpen vormen het grootste deel van de tekeningen die thans het eigendom van het Rijksprentenkabinet zijn. Behalve plafonds zijn het schoorsteen- en deurstukken en reeksen zaaldecoraties. De 'zaal' waarvoor ze bedoeld waren is bij de Rotterdamse stadshuizen het grootste vertrek, meestal dwars in het huis aan de achterzijde van de bel-étage gelegen. Het ziet dan meestal met drie ramen uit op de tuin, soms ook op de Maas. Bij de vermogendste eigenaars was die zaal van een zeer rijke betimmering voorzien, zo vol en druk als men ze in Amsterdam niet vaak vindt. Men denkt daarbij aan een Zuidnederlandse, met name Antwerpse, invloed. Samen met de eigenaardige en tamelijk stereotype indeling geeft zij aan het 18de eeuwse Rotterdamse woonhuis een eigen karakteristiek⁷.

De weinige gesigneerde tekeningen maken de tenaamstelling van het geheel een hachelijke onderneming, temeer daar van de teken- en schilderijstijl der verschillende leden der familie Van Nijmegen nauwelijks iets bekend is, en er rekening mee moet worden gehouden dat de één de ander gecopieerd heeft, of veranderd en aangevuld, en ook Gerard Sanders nog in het atelier werkte, vóórdat hij zich tot zelfstandig kunstenaar ontwikkelde. Van hem bezit het Rijksprentenkabinet al door een vroegere aankoop b.v. een tekening met de Koningin Esther voor Ahasverus, die duidelijk herinnert aan een schilderij van zijn stiefvader Tobias van Nijmegen, dat niet lang geleden op een Londense veiling voor de dag kwam, en een delicaat gepastelleerd meisjesportret uit 1746, waarvan de beweeglijke krijtlijnen zeer dicht bij Dionijs' tekenrant staan⁸ (afb. 1). Er laten zich echter rond de door Elias en Dionijs gemerkte bladen toch twee grote groepen onderscheiden die ieder op zich een stylistische eenheid vertonen en samen het overgrote merendeel van de verworven verzameling uitmaken.

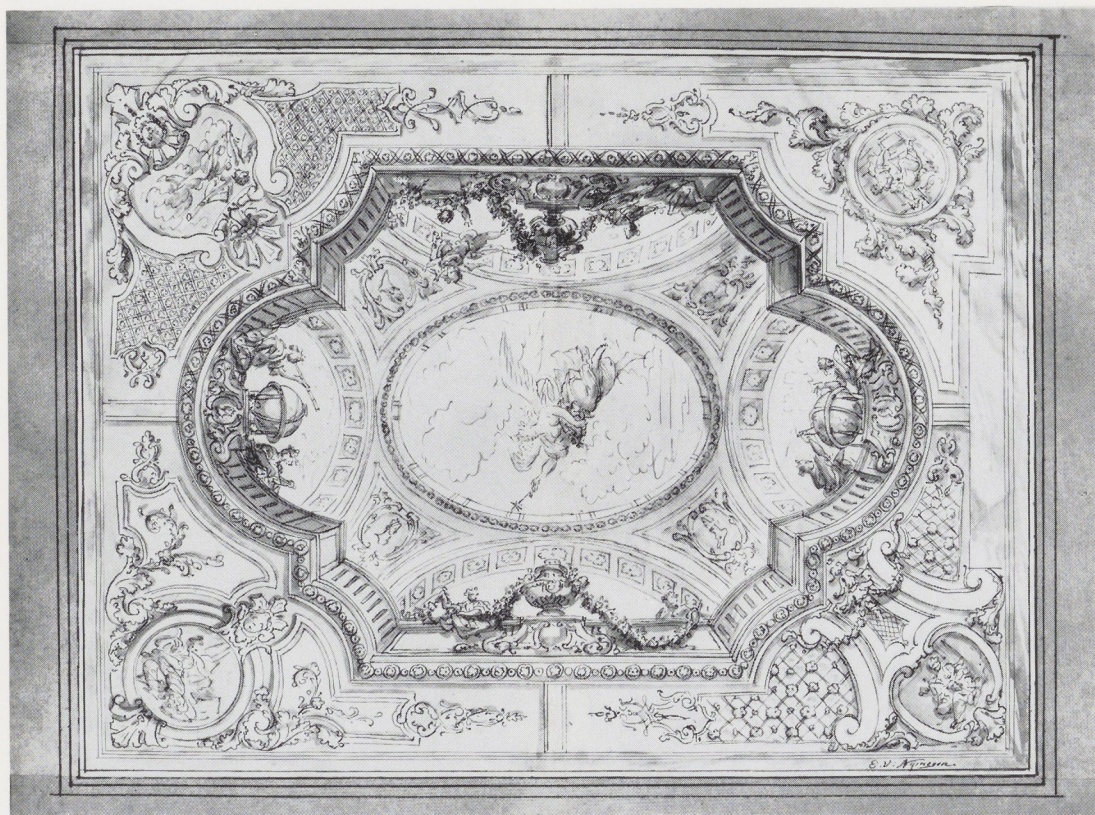
Afb. 2 en 3. Dionijs van Nijmegen. Allegorieën op de Reuk en het Gezicht, uit een reeks met de Vijf Zintuigen. Potlood, penseel in kleuren. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

Hier en daar gaven ook eigenhandige inscripties een indicatie. Er blijven echter ook wel twijfelgevallen over, en een aantal tekeningen die misschien van andere hand zijn.

STYLISTISCH ONDERSCHIED, INDIVIDUELE
KARAKTERISTIEK

Er is, bij alle natuurlijke overeenkomst tussen Elias en Dionijs, een duidelijk verschil in teken-

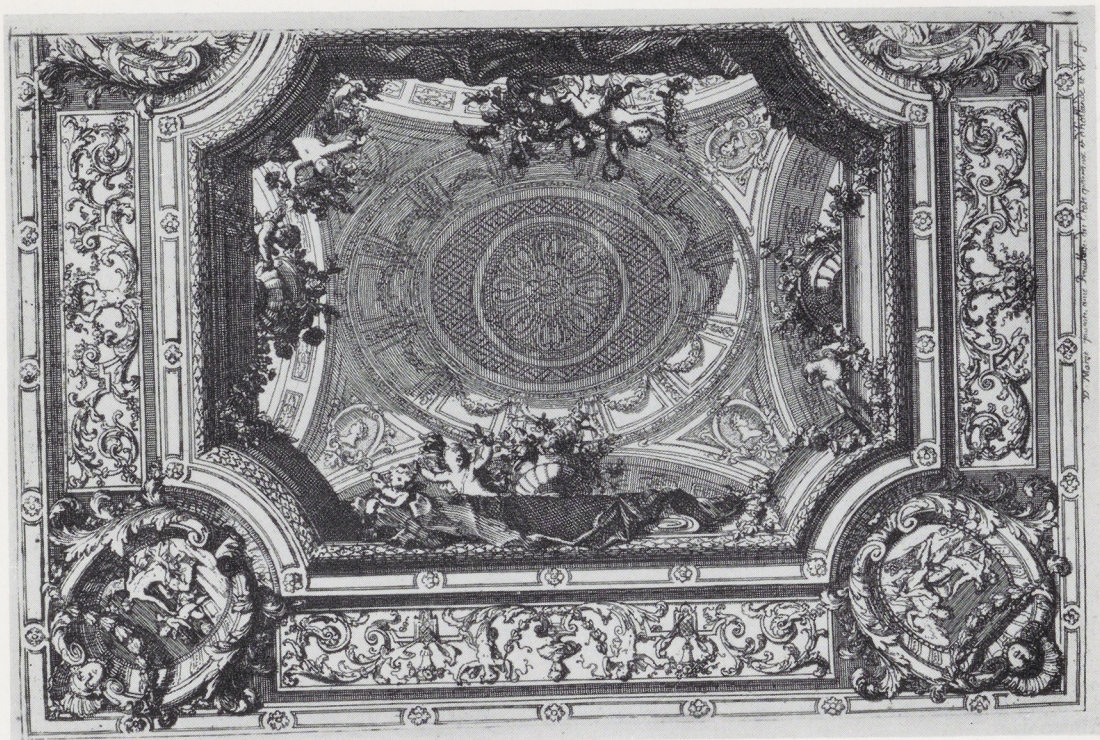
stijl. Die van de vader is forser; hij gebruikt in zijn ontwerpen bijna overal de pen in bruine inkt, waarmee op een decoratieve, soms ook wel slordige en slappe manier de figuren, draperieën en achtergronden zijn geschetst. *Tot het vervaardigen van uitvoerige Teekeningen ontbrak hem de tijd zeggen Van Eijnden en Van der Willigen, hij maakte alleen, tot modellen voor zijn werk, luchtige schetsen, fraai en eigenaardig geordonneerd, fiks met de pen omgetrokken en, met Oostindischen inkt en sapverven*

Afb. 4. Elias van Nijmegen. Ontwerp voor een plafonddecoratie. Pen, penseel in kleuren. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

het licht en bruin benevens de natuurlijke kleuren aangewezen (Gesch. der vad. schilderk. II, 4). In het werk van de zoon spreekt een andere lineatuur: een beweeglijke, vooral bij het krijt soms nerveus-fladderende lijn voor contour en binnentekening, met geringe aandacht voor structuur en bouw. Ook in coloristisch opzicht is er meestal duidelijk onderscheid. Elias wast zijn tekeningen in heldere kleuren: veel rood, blauw en geel in de gewaden. Dionijs' aquareltinten zijn koeler en zachter. Bewust kiest hij zich als inkt voor zijn pen ook niet het warm-bruin maar een ijl-grijs. Het kan niet anders of het vormgevoel van elk der beiden weerspiegelt de opvattingen van hun generatie. Elias was maar weinig jonger dan

Adriaan van der Werff, de beroemde Rotterdamse schilder, wiens succesvolle voorbeeld bovendien al zeer verleidelijk was om na te volgen. Diens klassicistisch-theatrale historiestukken met hun uiterst fijne en geraffineerde afwerking heeft Van Nijmegen hier en daar vertaald in een vlotte en grovere decoratiestijl. Misschien staat trouwens zijn werk nog dichter bij Adriaans jongere broer Pieter van der Werff, en zeker heeft hij ook het werk van Mattheus Terwesten gekend, die een leeftijdgenoot van hem was, en ook te Rotterdam heeft gewerkt, o.a. in een huis aan de Boompjes waar hij in 1712 een reeks behangsels schilderde. Maar ook elders moet Elias wel voorbeelden van Terwesten's talrijke plafonds

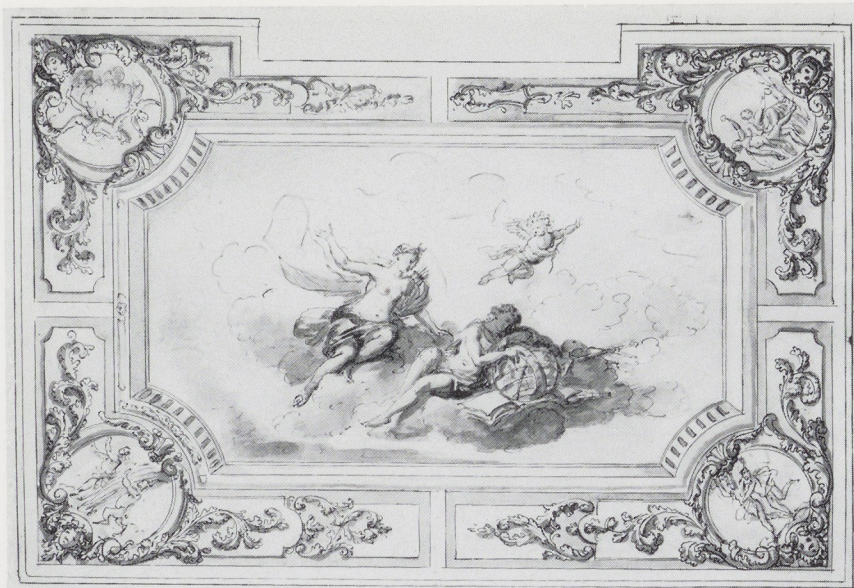

Afb. 5. Daniel Marot. Ontwerp voor een plafonddecoratie. Ets. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

en zaalstukken gezien hebben. Dionijs zocht in zijn zaalstukken andere wegen. In zijn parkgezichten met beelden, obeliskken en vazen ontplooit hij, meer dan zijn vader, een eigenlijke decoratiestijl. Daarbij is toch ook hij niet ontkomen aan 17de eeuwse invloed. De balustrade met halve figuren (bv. afb. 2 en 3) kende hij van De Laïresse, Weenix en Nicolaas Verkolje, de landschappen roepen herinneringen op aan Glauber of Isaac de Moucheron.

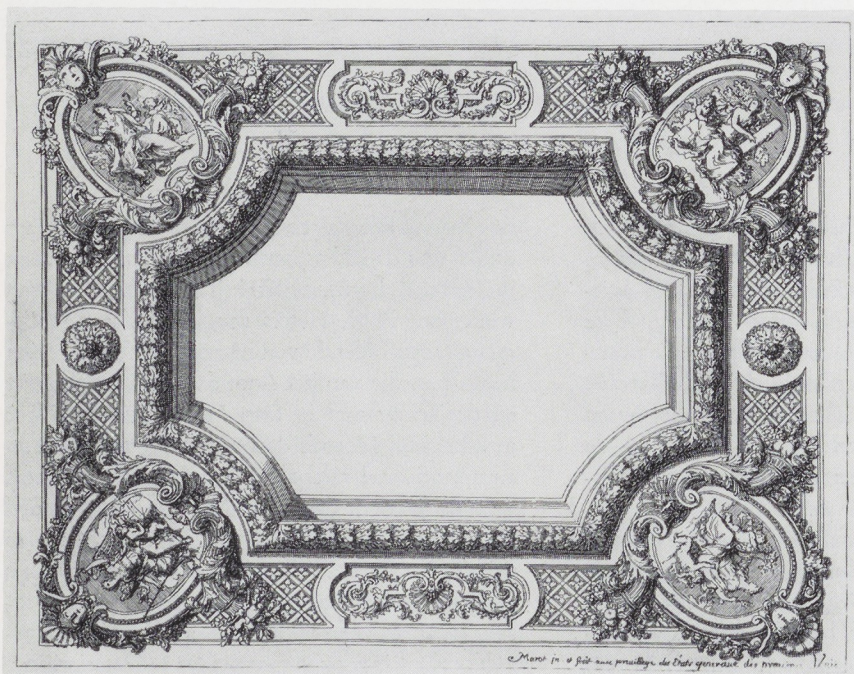
In de plafondontwerpen wordt het generatieverschil opeens heel duidelijk. Een gesigneerd blad van Elias, dat het Rijksprentenkabinet reeds bezat, biedt daarbij een bruikbaar aanknopingspunt. Zijn stijl blijkt zeer afhankelijk van Marot,

de Koninklijke decorateur, die een paar jaar ouder was dan Elias, en in 1685/6 voor het eerst in Holland komt, waar hij zijn verdere leven werkzaam blijft. Het is mogelijk dat van Nijmegen verschillende van Marot's plafonds gezien heeft, b.v. die van het Loo, de Voorst, slot Zeist en de Trèves-zaal in Den Haag, maar in ieder geval zal hij Marot's decoratieve opvattingen en compositioneel talent hebben leren kennen uit de serie prenten die deze al op jeugdige leeftijd uitgaf, en waarvoor hij in 1687 ook een Hollands privilege verkreeg. Daaronder waren tweemaal zes plafond-ontwerpen (afb. 5 en 7). Marot's architectuur is zwaarder en rijker. Zijn illusionistische koepel-doorbrekingen zijn gewaagder en fantasierijker.

Afb. 6. Elias van Nijmegen. Ontwerp voor een plafonddecoratie met Diana en Endymion. Pen, penseel in kleuren. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

Afb. 7. Daniel Marot. Ontwerp voor een plafonddecoratie. Ets. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

à Paris se fit aux pressoirs de l'Est graveur des orn.

Afb. 8. Dionijs van Nijmegen. Ontwerp voor een plafonddecoratie met zinspeling op de Muziek. Potlood, pen, en penseel in kleuren. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

Afb. 9. Dionijs van Nijmegen. Ontwerp voor een plafonddecoratie voor W. van Dam, met de titel: *Blijdschap*. Potlood, pen, en penseel in kleuren. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

Afb. 10. Dionijs van Nijmegen. Ontwerp voor een kamerschildering. Potlood, penseel in grijs. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

Afb. 11. Dionijs van Nijmegen. Ontwerp voor een kamerschildering. Potlood, penseel in grijs. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

Afb. 12. Dionys van Nijmegen. Geschilderd kamer-
behangsel. Breda, Catharinastraat 18 (Academie van
St. Joost).

Afb. 13. Dionys van Nijmegen. Geschilderd kamer-
behangsel. Breda, Catharinastraat 18 (Academie van
St. Joost).

Afb. 14. Dionys van Nijmegen. Ontwerp voor een kamerschildering. Potlood, penseel in grijs. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

Afb. 15. Dionys van Nijmegen. Ontwerp voor een kamerschildering. Potlood, penseel in grijs. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

Maar hij had in 't algemeen ook voornamer opdrachten te vervullen. Zijn tekenrant is ook gedetailleerder, men ziet er de graveur in. Elias' werk, lossier en oppervlakkiger, verraadt wel duidelijk zijn invloed, maar is toch niet zonder eigen karakter en hij volgt Marot niet slaafs na. De door Marot met voorliefde toegepaste hoekvazen, in sterk onderaanzicht getekend, komen bij hem vrijwel niet voor, en ook de illusionistische opbouw met vrijstaande zuilen tussen plafond en koepel nemen de Van Nijmegens niet over. Als de jonge Dionys zijn ontwerpen tekent vragen de opdrachtgevers geen zware architectuur meer

met balustrades, rollende voluten en koepelgewelven. Het proces dat zich op de wanden afspeelt, voltrekt zich ook ten aanzien van het plafond: de ornamentale decoratie wordt fijner, smaller, beweeglijker en verliest geleidelijk terrein aan de vlakken die ze omzoomt en die nu steeds meer ruimte vragen. Dionys' plafondontwerpen bestaan soms alleen uit één groot hemelgezicht met wolken en zwevende figuren, met daaromheen een eenvoudig geprofileerde rand (afb. 8 en 9).

Jacob de Wit is daarbij het grote voorbeeld geweest. Scheen's Lexikon⁹ schrijft hem zelfs het

Afb. 16. Dionijs van Nijmegen. Geschilderd kamer-behangsel. Breda, Catharinastraat 18 (Academie van St. Joost).

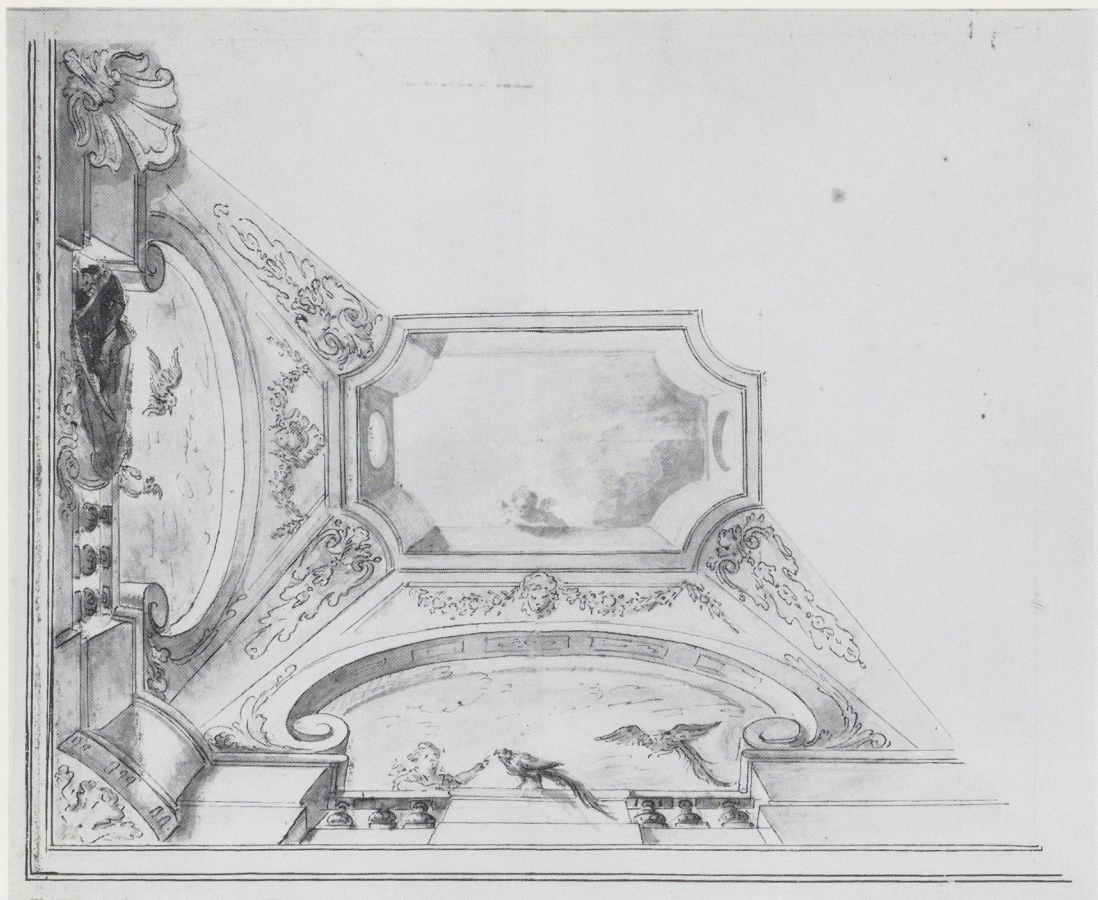
Afb. 17. Dionijs van Nijmegen. Geschilderd kamer-behangsel. Breda, Catharinastraat 18 (Academie van St. Joost).

leermeesterschap over Dionijs toe, maar waar deze mededeling op berust weet ik niet; Van Gool noch Van Eijnden spreken ervan. Geheel onwaarschijnlijk is het overigens niet dat Dionijs inderdaad kortere of langer tijd in De Wit's atelier gewerkt heeft. In een aantal plafondontwerpen heeft hij hem zo op de hielen gevolgd dat ze voor copieën zouden kunnen doorgaan. Ook zijn grisailles met putti getuigen van een sterke afhankelijkheid van De Wit. Tussen de ateliertekeningen ligt een schets in rood krijt naar een der smalle imitatie reliefs in de Mozeszaal van het Amsterdamse paleis-raadhuis, of –

eerder nog – naar een der ontwerpen daarvoor. Ook andere Rotterdamse kunstenaars schoolden zich aan De Wit; in de nalatenschap van Jan Stolker (veil. 27.III.1786) waren vele tekeningen van hem, vooral plafondontwerpen.

RELATIES MET HET GESCHILDERDE OEUVERE

Om niet geheel op stylistische toeschrijvingen te zijn aangewezen is getracht verband te zoeken met mogelijk nog bestaande gesigeneerde schilderijen. De oogst daarvan bleek gering. De atelierproductie was voor een zeer groot deel gericht op

Afb. 18. Dionijs van Nijmegen. Ontwerp voor een plafonddecoratie, voor Daniel de Jongh Azn. Potlood, pen, penseel in grijs. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

Rotterdamse afzet: de koopmanshuizen aan het Haringvliet, de Wijn-, Leuve- en Nieuwe Haven. Het bombardement uit de meidagen 1940 liet van deze gebouwen echter vrijwel niets meer over.

Een viertal decoratieve ontwerpen van Dionijs zat in een omslag met het opschrift: *Rijke Vorst* (afb. 10, 11, 14, 15). Er was niet veel fantasie nodig om hierbij te denken aan een der leden van de Rotterdamse protestantse familie Van Rijckevorsel. Tussen hen en Dionijs van Nijmegen bestonden vriendschapsbanden: Willem van Rijckevorsel (1686-1767) en zijn zoon Abraham (1721-1767) komen sa-

men met Dionijs voor onder de vrienden die Gerrit Alewijnsz de Coninck in zijn testament bedacht¹⁰. Deze Rijckevorsels waren gefortuneerde kooplieden en zullen voor de decoratie van hun huis aan het Haringvliet (Zuidzijde) zeker aan het schilderatelier van Dionijs gedacht hebben. Het lag dus voor de hand om aan te nemen dat een van hen beiden de besteller was van de vier tuingezichten die dan met het huis in de laatste wereldoorlog ten onder zouden zijn gegaan. Het toeval bracht de schilderijen echter aan het licht in Breda, op de wanden van een vertrek in het pand Catharinastraat 18, thans in gebruik bij de Aca-

Afb. 19. Dionijs van Nijmegen. Ontwerp voor een plafonddecoratie voor Mr. W. van Strijen te Gouda, met symbolen van de Overheid en in de hoeken: Eer, Recht, Trouw en Zuivere Liefde. Potlood, pen, penseel in kleuren. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

Afb. 20. Dionijs van Nijmegen. Plafondschildering (middenvak). Gouda, Westhaven 52 (Kamer van Koophandel en Fabrieken).

Afb. 21. Dionijs van Nijmegen. Randdecoratie van het plafond van afb. 20.

demie van Beeldende Kunsten St. Joost (afb. 12, 13, 16, 17). Waren deze, tot dusver anonieme, kamerbehangsels daarmee als het werk van Dionijs van Nijmegen herkend, uit een overdrachtsacte van het huis bleek bovendien dat ze zijn aangebracht toen het huis in 1756 'vernieuwd' werd. Opdrachtgever was: Mr. Huijbert van Rijkevorsel (1709-1770), een Rotterdamse advocaat, die in 1744 met een Bredase was getrouwd en een paar jaar later het pand in de Catharinastraat had gekocht. Hij

was een verre neef van de met Dionijs bevriende Willem en Abraham¹¹.

De andere tekeningen met namen van opdrachtgevers zijn alle plafondontwerpen. Bij de inscriptie *Dhr. de Jong* op de plafondstudie van afb. 18 moet vermoedelijk gedacht worden aan Daniel de Jongh Azn., die een belangrijke verzameling schilderijen, tekeningen en prenten bezat. Hij woonde na 1787 als patriot samen met Gerrit van der Pot Wzn. in Brussel en overleed daar in 1796¹². De collectie vererfde op zijn neef D. de Jongh Azn. en werd na diens dood te Rotterdam verkocht op 26.III.1810 onder de directie van de graveur Robert Muijs en de stillevenschilder Willem van Leen. Onder de tekeningen vermeldt de catalogus allerlei werk van de Van Nijmegens, alsook van Gerard Sanders, in hoofdzaak echter van Dionijs' zoon Gerard van N., die voor een aantal der kunstboeken waarin De Jongh de tekeningen bewaarde, getekende titelbladen had geleverd.

Met de eenvoudige aanduiding *Van Dam* (afb. 9) is misschien bedoeld Wilhelmus van Dam (1719-1803), Rotterdams koopman en zeehandelaar, die in 1746 trouwde met Margaretha van der Kloot (1720-1779) en later o.a. Schepen in de Hoge Vierschaar van Schieland was (Ned. Patriciaat 1920, p. 65). Meer dan aan zinspelingen op zijn rijkdom, macht of kennis hechte hij blijkbaar aan een vrolijk tafereel: het voor hem getekende plafond-ontwerp draagt de titel *Blijdschap*.

Onder de sporadische vermeldingen van opdrachtgevers is er één uit Gouda, en dat leidde tot de ontdekking van een nog ter plaatse aanwezige schildering in het huis Westhaven 52. De annotatie luidt: *den WelEd. Gestr. Hr. Mr. W. van Strijen, Gouwda*, en het Goudse huis, thans de zetel van de Kamer van Koophandel en Fabrieken, werd inderdaad omstreeks 1728 gebouwd door Mr. Willem van Strijen, nadat hij in 1718 in het bezit was gekomen van de drie kleinere huizen die op die plaats stonden. Hier werd het nu ook mogelijk de relatie vast te stellen tussen ontwerp en uitvoering. Het bleek daarbij dat waarschijnlijk op wens van de opdrachtgever nog verschillende wijzigingen in de compositie zijn aange-

Afb. 22. Dionijs van Nijmegen. Allegorie op de Naastenliefde. Grisaille in dezelfde kamer als het plafond van afb. 20.

bracht en ook de stuc-omlijsting een andere vorm kreeg (afb. 19, 20 en 21). Als schoorsteenstuk is in dezelfde kamer een in grisaille geschilderd medaillon aanwezig met een allegorie op de naastenliefde en in twee andere vertrekken van het huis bevinden zich nog plafondschilderingen, die eveneens duidelijk van dezelfde, m.i. Dionijs' hand zijn (afb. 22-24). Op één daarvan verbeelden twee hemelnymfen met palmtak en lictorenbundel het samengaan van vrede en recht. Op het andere plafond, eveneens een gezicht in de hemel, zijn Flora met haar helpsters en engeltjes met een bloemkorf uitgebeeld volgens een beproefd, aan De Wit ontleend schema. In de vier hoeken zwakke grisailles met spelende amoretjes, die de vier elementen symboliseren.

De namen Van Rijckevorsel, De Jongh, Van Dam en Van Strijen zijn in de collectie de enige directe aanwijzingen betreffende de opdrachtgevers. Voor het overige tasten wij in het onzekere. Kan het zijn dat die ontwerpen niet op bestelling, maar op voorhand gemaakt zijn, en als keuze-collectie dienst deden? Ik geloof het niet; op heel veel bladen staan preciese afmetingen in hoogte en breedte genoteerd, bij de plafonds is soms de plaatsing van de haard excentrisch of verloopt een der wanden schuin, allemaal aanwijzingen dat ze voor een bepaald vertrek bedoeld waren. Iets anders is, dat op een aantal plafondontwerpen wel nevenoplossingen voor de hoekvullingen staan aangegeven.

Behoudens de afgekeurde of door bijzondere oorzaken niet tot uitvoering gekomen bestellingen zijn dus vermoedelijk de meeste ontwerp-tekeningen uit deze grote atelier-nalatenschap ook in olieverfschilderingen verwezenlijkt. Het is langzamerhand wel bekend dat de kamer-behangsels die nog ter plaatse aanwezig zijn in de woonhuizen waar ze ook voor bedoeld waren, een minieme rest vormen van de duizenden die in de periode 1680-1820 in de Nederlandse interieurs moeten zijn aangebracht. Vroeger – en nog soms – lichtvaardig losgesneden uit hun oorspronkelijk kader zijn een groot aantal behangsels, al dan niet eerst nog enige tijd op zolder neergelegd, eenvoudig opgeruimd. Andere begonnen een zwervend bestaan via veilingzalen en kunsthandels en belandden in een gunstig geval weer in een woonhuis of kantoor, waarvan dan echter de vaststaande kamerafmetingen veelal afsnijding en inkorting van de schilderingen ten gevolge hadden. Met plafonds had men meestal nog wat meer consideratie. Ze zijn minder aan slijtage en beschadiging onderhevig, eisen dus minder onderhoud en zijn in een vertrek ook minder dominant dan de rondom aangebrachte zaalstukken. Schoorsteen- en deurstukken, gemakkelijk afzonderlijk verhandelbaar, gingen weer een andere weg op en zo geraakten vele ensembles uit elkaar. Een van de interessante aspecten der collectie Van Nijmegen is dan ook juist dat zij een groot getal ontwerpen bevat voor

Afb. 23. Dionijs van Nijmegen. Plafondschildering met zinspeling op Recht en Vrede. Gouda, Westhaven 52 (Kamer van Koophandel en Fabrieken).

gehele vertrekken, in thematisch samenhangende series. De scènes uit de geschiedenis van Abraham werden al vermeld, uit de Bijbel komen verder nog gebeurtenissen uit het leven van Jacob voor, Juda en Thamar, het offer van Manoah, de Bekering van Paulus en de Doop van de Kamerling. De klassieke Mythologie is vertegenwoordigd met Perseus en Andromeda, Niobe, Pyramus en Thisbe, Hercules, Clymene en Phaeton; in de plafondontwerpen troont natuurlijk Apollo op de wolken en verjaagt Aurora de nachtelijke duisternis. De antieke geschiedenis, dan zeer in zwang, levert taferelen op met Alexander de Grote en een Troje-cyclus, maar b.v. ook de onomkoopbare Marius Curius Dentatus en de onwankelbare Sophonisba. Virgilius' *Bucolica*

leverde stof voor een tafereel met Amaryllis en Myrtillo; aan Tasso en Guarini werden voorstellingen ontleend van Armida en Rinaldo of Dorinde en Silvio en uit Ovidius' *Metamorphosen* werd geput voor de decoratie van hoekmedaillons op een der plafondontwerpen. Uit geen enkele voorstelling blijkt overigens dat op het atelier werd afgeweken van de algemeen gangbare thematiek. Onder de zinnebeeldige voorstellingen komen b.v. de Vrede voor, de daaruit voortvloeiende Overvloed en de dan gewenste Matigheid, maar ook de Kunst die door de Natuur wordt vervolmaakt en de Tijd die de valsheid verdrijft. In een handelsstad als Rotterdam verbaast het niet ook allegorische propaganda te vinden voor de Koophandel of de vrije een-

Afb. 24. Dionys van Nijmegen. Plafondschildering met Flora en haar helpsters. Gouda, Westhaven 52 (Kamer van Koophandel en Fabrieken).

drachtige zeevaart, die de rijkdommen uit alle gewesten bijeen brengt (afb. 25).

Voor deze allegorieën werd blijkbaar de schoorsteen de beste plaats geacht. Bij Marot en bij vroegere ontwerpers als b.v. Lepautre, was het daar beschikbare vlak met veel ornamentiek gevuld waarin een of meer kleinere ruimten waren opengebloeid. Daarin paste een spiegel of een gebeeldhouwde kop, ook soms een geschilderd bloemstuk of een toepasselijke zinspeling op het vuur. Het schoorsteenstuk was echter langzamerhand op de gehele ruimte beslag gaan leggen en bood de gelegenheid tot grotere composities.

Doordat er nimmer een inventarisatie is opge maakt van de nog in ons land aanwezige behangsel-schilderingen – de voorlopige en de geïllustreerde monumentenbeschrijvingen zijn op dit punt zeer onvolledig – hangt het min of meer van het toeval af een schildering te vinden die met een ontwerp uit de collectie Van Nijmegen correspondeert. De gespreide werkzaamheid van Elias, in mindere mate ook van Dionys, maakt het er niet gemakkelijker op. Uit Leiden, waar Elias in 1689 lid van het Gilde werd, is mij geen andere interieurdecoratie bekend geworden dan het schoorsteenstuk en de sopraporte door Dionys in het huis Hooigracht 29¹³, ofschoon Van Gool

weet te vertellen dat zijn vader in het huis van Van der Marck een *Perspectief van Gebouwen* schilderde en bij de burgemeesters Ruijsch en De Bie *verscheide Zolderstukken, versiert met allerlei voorwerpen*. Van der Marck's huis, tegenwoordig Breestraat 109, was sedert 1673 in het bezit der familie, toen het n.l. bij een boedelscheiding toeviel aan Johan van der Marck, de grootvader van de grote verzamelaar. Voor hem of zijn zoon Aegidius heeft dus waarschijnlijk Elias zijn illusionistisch perspectiefstuk geschilderd, dat echter niet meer aanwezig is. Burgemeester Coenraad Ruijsch (1650-1731) woonde Pieterskerkgracht 9 en daar zijn nog vele interessante interieuronderdelen bewaard, die zijn besproken en afgebeeld door E. Pelinck in zijn geschiedenis van dit huis in het Leids Jaarboek 1957, maar de schilderijen van Elias zijn er niet meer. Het huis van burgemeester Ijsbrand de Bie (1650-1725) is bij de buskruitramp van 1807 geheel verwoest. Van Elias' werkzaamheid in het Oosten van het land schijnt in het geheel niets bewaard gebleven te zijn; Dionijs' schoorsteenstuk met Vulcanus en Venus, thans in het Nijenhuis te Heino, is ca. 1890 uit een Rotterdams huis overgebracht, waarschijnlijk tezamen met het plafondstuk met Apollo in zijn zonnewagen en vier hoekgrisailles met putti¹⁴. De decoraties die de Voorlopige monumentenlijst nog vermeldt in het huis Kelfkensbosch 27 te Nijmegen zijn met het pand in de oorlog verwoest.

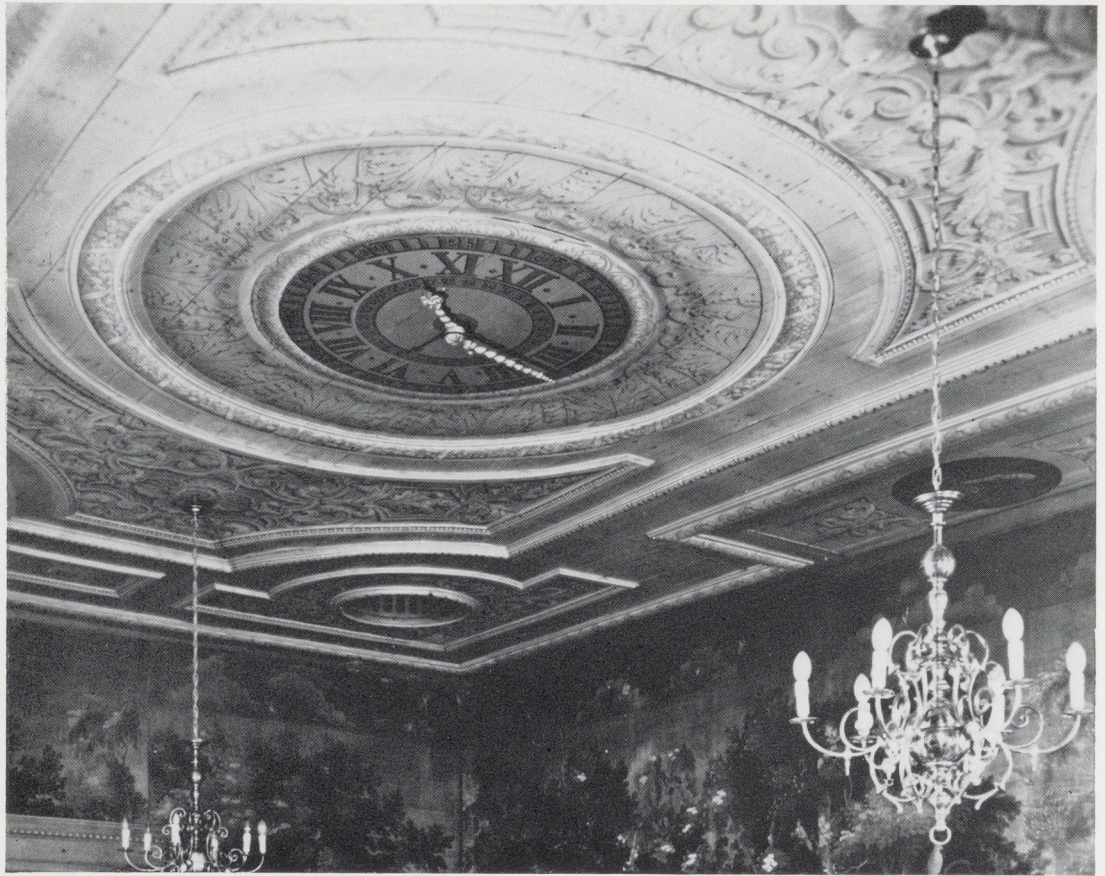
Uit archivalia is bekend dat Elias in 1693 de zoldering in de raadzaal van het Stadhuis te 's-Hertogenbosch beschilderde. In dit geval echter heeft hij niet naar eigen ontwerp gewerkt, maar naar een tekening van Jacob Roman. Deze, de architect van het gebouw, beveelt Van Nijmegen bij de stedelijke magistraat aan als een man, die *extraordinaris wel marmort en ook goet voor het schilderen aan de solder is*. (Gem. Arch. 's-Bosch, Resol. Stadsreg. nr. A 86). Nog vóór 1 okt. 1693 ontvangt Elias zijn loon. De schilderijen die in hoofdzaak een zuiver ornamentaal karakter hebben, met in het midden een grote cirkel waarin een klok, zijn nog ter plaatse aanwezig, maar helaas zonder de vier medaillons met

allegorieën op de werelddelen, die ten behoeve van verwarmingselementen zijn uitgenomen en op de zolder bewaard worden¹⁵ (afb. 26).

Het volgende jaar roept een bestelling hem naar het Noorden. Samen met zijn broer Tobias krijgt hij een vertrek in het Hof van de Friese Stadhouders te Leeuwarden te decoreren. Ze voeren dit werk tot groot genoegen uit, zodat ze terugkeren met *eene rykgestoffeerde goutbeurs* (v. Gool I, 258). Het is niet bekend waaruit die schilderijen precies bestonden. Collega A. L. den Blaauwen vestigde mijn aandacht op het kleine, met allerhande ranken en bloemen gedecoreerde plafond, dat in het Rijksmuseum is aangebracht als onderdeel van het zgn. lak-

Afb. 25. Elias van Nijmegen. Ontwerp voor een schoorsteenstuk met een allegorie op het Koopmanschap. Pen, penseel in kleuren. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

Afb. 26. Elias van Nijmegen. Plafondschildering naar ontwerp van Jacob Roman. Raadzaal van het Stadhuis van 's-Hertogenbosch.

kabinet (afb. 27). De wanden van dit vertrekje zijn betimmerd met Chinese lakschermen en het kamertje komt uit het Friese stadhouderslijk Hof. Het in de vier hoeken aangebrachte monogram kan op verschillende manieren geïnterpreteerd worden. Het meest waarschijnlijk lijkt mij de lezing: AA = Albertina Agnes, na 1664 de weduwe van de Friese Stadhouder Willem Frederik van Nassau-Dietz. Vermoedelijk is dit dus inderdaad werk der Van Nijmegens. Elias' plafondschildering in Den Bosch, van één jaar eerder, is er zeker verwant mee. Kunnen de twee bloemstukken, die nu nog als bezit van H.M. de Ko-

ningin op Soestdijk zijn, ook nog tot de Leeuwardense decoraties behoord hebben? Ze zijn beide gesigneerd en voor één daarvan bleek een voortekening nog in de atelier-collectie aanwezig. Blijkbaar werd later het groepje putti nog wat weelderiger met bloemen bekranst en tegen een architecturaal décor geplaatst (afb. 28).

Van de ontwerpen voor de vele zaalstukken die voor Rotterdamse huizen bestemd moeten zijn geweest, konden er maar weinig met nog bestaande schilderijen in verband worden gebracht. Er zijn in het Rotterdams Historisch Museum vijf hoge smalle doeken met Oud-

Afb. 27. Elias van Nijmegen? Plafondschildering in het Chinese lakkabinet uit het Stadhoudelijk Hof te Leeuwarden, thans in het Rijksmuseum, Amsterdam.

Afb. 28. Elias van Nijmegen. Decoratieve schilderijen met putti en bloemen. H.M. de Koningin, Paleis Soestdijk.

testamentische taferelen (afb. 56–60), die tezamen met nog een korter doek plus een dubbeldeurstuk één vertrek hebben gedecoreerd. Een der scènes, Eliëzer voor Bethuel is gesigneerd: E. V. Nijmegen en 1731 gedateerd. Voor drie der smalle stukken zijn nu in het prentenkabinet ontwerptekeningen aanwezig (afb. 61–63).

De schilderijen zijn afkomstig uit een (verdwenen) huis aan de Leuvehaven W.Z., nl. nr. 103, dat tussen 1722 en 1733 door de architect David van Stolk werd gebouwd in opdracht van Mr. Jozua van Belle. Deze gefortuneerde koopman had een mooie collectie schilderijen, waaronder ook Spaanse, die zijn vader hem had nagelaten. Toen Uffenbach ze bezichtigde hing

alles nog op en naast elkaar op twee grote- en één kleinere kamer in het oude huis¹⁶. Bij de nieuwbouw zal ook wel met meer ruimte voor deze verzameling rekening zijn gehouden. Helaas stierf echter de bouwheer reeds in 1730, nog vóór zijn huis klaar was. De collectie werd publiek verkocht, maar het huis werd eigendom van zijn broer Mr. Johan, die stadssecretaris was. Tot de zaaldecoratie behoorde ook nog een plafondschildering met Apollo en Diana, *omgeven door een sierlijke balustrade, over welker vier hoeken musicerende personen een blik in de kamer werpen*. Bovendien was er in een aangrenzende kamer nog een plafond met een allegorie op de wijsheid en de barmhartigheid. Deze beide plafondstukken

Afb. 29. Daniel Marot. Ontwerpen voor kamerdecoraties. Ets. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

werden in 1921 eveneens eigendom van het museum, doch werden toen opgeslagen en zijn thans niet meer aanwezig. Het is aan te nemen dat ze met andere depotgoederen in mei 1940 verloren gingen¹⁷. Zijn of waren dit werken van Elias, de grondlegger der Rotterdamse 'fabriek', ook van zijn zoon Dionijs bewaart het Historisch Museum nog een decoratie. Het is een schoorsteenstuk dat deel uitmaakt van het grandioze interieur uit het – verdwenen – pand Leuvehaven O.Z. 74, eens het huis van de over heel Europa beroemde kunstverzamelaars Jan en Pieter Bisschop (afb. 30). De beide ongetrouwde broeders wóonden weliswaar in een klein huisje aan het Hang, maar hadden na 1742 het deftige

pand aan de Leuvehaven laten inrichten, decoreren en meubelen als museum voor hun kunstverzameling. Doordat deze zeer fraaie kamer uit dit huis al vóór de oorlog naar Nijmegen was overgebracht, bleef zij voor verwoesting gespaard en kon zij in 1958 voor het Historisch Museum verworven worden. Behalve Van Nijmegen's schoorsteenstuk bezit het thans nog een plafondstuk met symbolen van wijsheid en overvloed. Vermoedelijk is dit, evenals de sopraportes, het werk van Gerard Sanders, wiens werkzaamheid voor de Bisschops al door Van Gool vermeld wordt. Jan liet zich trouwens bovendien door hem afbeelden in een pastelportret dat nu in dezelfde kamer hangt. Hier was nu eens géén geschilderd behangsel,

Afb. 30. Dionijs van Nijmegen. Schoorsteenstuk met zinspeling op Recht en Vrede, afkomstig uit het huis Leuvehaven 74, Rotterdam, thans in het Rotterdams Historisch Museum.

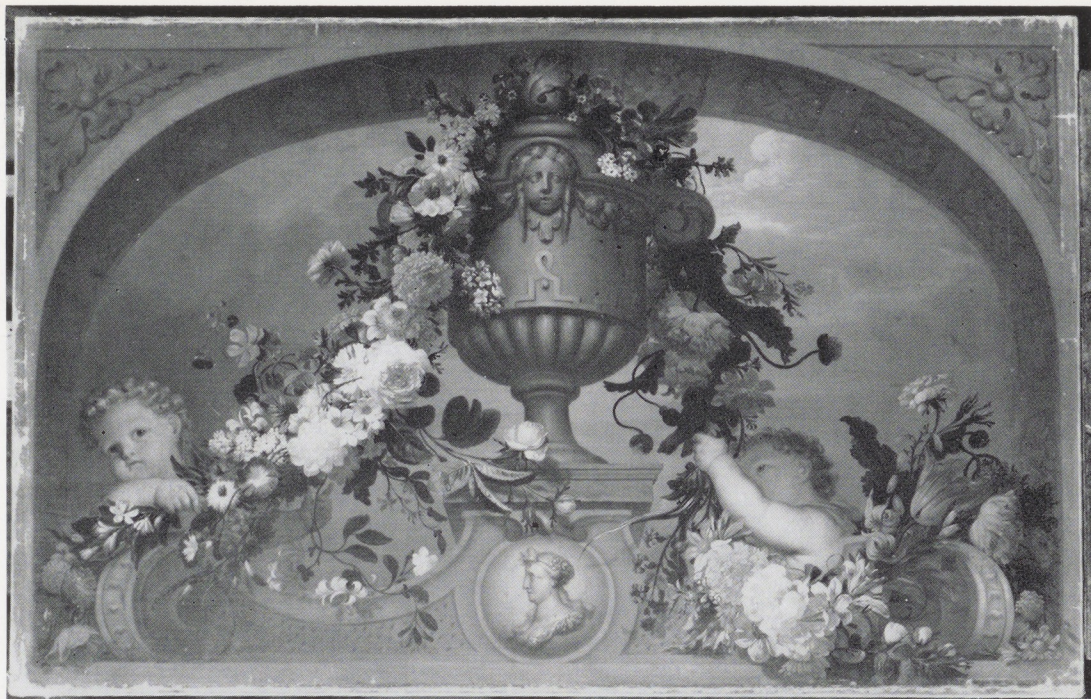
maar een bespanning van *alderbest groendobbel pooltrijp met patroon caffablom*¹⁸. Een tweede schoorsteenstuk door de broers in het atelier Van Nijmegen besteld, is helaas niet meer in originali, maar nog slechts uit een foto bekend. Het had tot onderwerp *het vroolijk genoeg* en laat een galant jong paar in een park zien. In de voorlopige monumentenlijst, die samengesteld werd vóór 1915, toen het stuk dus nog in situ te zien was, staat het op naam van Dionijs' zoon Gerard.

ELIAS VAN NIJMEGEN ALS BLOEMSCHILDER

Elias was, anders dan Dionijs, ook specialist voor het bloemstuk. Vermoedelijk was hij daarin autodidact, want noch van Tobias, noch van andere Van Nijmegens is bekend dat ze zich daarop speciaal hadden toegelegd. Hij maakt dan ook in zijn decoratieve werk graag gebruik van bloemslingers, festoenen en bloemkorven, decoreert er de zoldering van Baron Wachtendonck in het Kleefse, het rijtuig van burgemeester Elsevier te Rotterdam mee, en misschien ligt zelfs zijn grootste kracht wel in juist deze tak van decoratieve schilderkunst. Specimina daarvan komen bij de huidige belangstelling voor het bloemstuk nu en dan in de kunsthandel weer voor de dag; het Louvre bezit een dubbel deurstuk uit 1716¹⁹ (afb. 31).

Ook in deze florale decoratie verloochent zich Marot's invloed niet (afb. 29), maar dat toch de detaillering der bloemen zelf berust op nauwkeurige waarneming, bewijzen de 22 bloem- en plantstudies, die ook tot het atelier-materiaal behoren. Hoewel ze ongesigneerd zijn, moeten ze blijkens het handschrift van de opschriften tot het werk van Elias gerekend worden. Meestal met zachte, maar heldere waterverftinten gewassen, een enkele met gouache versterkt, hun gestalte in een vlugge, trefzekere hand vastgelegd, vormen deze bloemstudies voor moderne ogen zeker niet het minst aantrekkelijke deel van de verzameling (afb. 32 en 33). De bijgeschreven namen en kleurnotities geven er de bekoring van het directe en onopzettelijke aan. Bij de Balsemien b.v.: *daar zijn ook witte die de agterste puntties en de harties rose zijn* en op een schetsje in enkel potlood: *dunne witte wilde pavers, 't hartie paars*. Er spreekt een aandacht voor het detail uit, die bij een decoratieschilder niet vanzelfsprekend is, maar die bij Elias zeer sterk ontwikkeld moet zijn geweest. Onder zijn werkmateriaal bevindt zich een stapeltje schetsblaadjes met voorbeelden van gebruiksvoorwerpen, kledingstukken en andere realia die hij in zijn schilderijen nog wel eens nodig kon hebben. Een mapje *Bouw gereedschappen* bevat werktuigen voor de akkerbouw,

Afb. 31. Elias van Nijmegen. Dubbeldeurstuk. Louvre, Parijs.

zoals *Een sight om het Koorn afte snijde*, een mollenbord, wan, vlegel, *eeft* (egge) etc. In een omslag met *mutse*, *Kronen en Tulbande* komt naast allerlei vorstelijke en clericale hoofddeksels ook een *karpoets muts* voor. Verder zijn er meetinstrumenten en jachtbenodigdheden, een honingboor, een draailier, hellebaarden, het menselijk hart en een merkwaardig type barometer. Alles getekend zonder artistieke pretentie, maar gebaseerd op zorgvuldige observatie. Gebruikt is 't ook; daar wijzen de olie- en verfvlekken wel op.

DIONIJS' PORTRÉKUNST

In haar veelzijdige samenstelling geeft deze atelier-collectie een boeiend beeld van de werkzaamheid van de Van Nijmegens. Des te opvallender is het dat één aspect totaal ontbreekt: de portretkunst. Van Elias is ons in dit opzicht

niet veel bekend, maar Dionijs was in Rotterdamse kring een gezocht portrettist. Zijn zoon vertelt later dat er ver over de honderd portretten door zijn vader waren geschilderd²⁰. Het Historisch Museum en Boymans-van Beuningen bewaren daarvan voorbeelden en ook in het Rijksmuseum b.v. zijn er aanwezig. Het is niet aan te nemen dat deze werkzaamheid zijn sporen niet zou hebben nagelaten in de atelier-voorraad die steeds zo zorgvuldig bewaard werd. Veeleer lijkt 't erop dat deze soort tekeningen als aparte groep van de rest is afgezonderd en al eerder in andere handen geraakt. Nu bezit het Museum Boymans-van Beuningen enige tientallen portrettekeningen, die tezamen hoogstwaarschijnlijk dit afzonderlijke onderdeel van de ateliernalenschap vormen. Het overgrote merendeel ontving het museum in 1883 ten geschenke van Adriaan Pieter van Stolk en in 1944 vulde zijn dochter,

Afb. 32. Elias van Nijmegen. Schetsblad met tulpen. Potlood, penseel in kleuren. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

Afb. 33. Elias van Nijmegen. Schetsblad met tulp en andere bloemen. Potlood, penseel in kleuren. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

Mejuffrouw G. P. van Stolk, deze schenking met nog een paar andere portretstudies aan. Bij de eerste groep was een notitie, dat ze afkomstig waren uit de nalatenschap van Dr. Dionijs van Nijmegen, 1853. Deze Rotterdamse arts was in september 1779 geboren als enige zoon van Elias Dionijsz van Nijmegen en Maartje Kuijper, en stamde dus in rechte mannelijke lijn van de schilders af. In 1803 trouwde hij met Johanna Ida van Stolk, en dit huwelijk bleef kinderloos, zodat Dr. Dionijs de laatste van zijn naam was. Het Rijksmuseum bezit van hem een bekoorlijk jeugdportret, geschilderd door zijn grootvader. *Dionijs van Nijmegen Eliaszoon, oud XI jaren geschilderd door Dionijs van Nijmegen Eliaszoon, oud*

86 jaren, 1790. Een vroeger portretje, naar alle waarschijnlijkheid ook door de oude Dionijs, zwierf destijds nog als anoniem jongetje in de kunsthandel²¹ (afb. 35). Waar nu blijkt dat de grootvader in vrouwelijke linie van de laatste eigenaar der collectie in het Rijksprentenkabinet een broer was van A. P. van Stolk, de schenker der Boymans-tekeningen, en dat bovendien deze beide broers achterneven van Dr. Dionijs van Nijmegen waren, dan kan veilig worden aangenomen dat na het overlijden van deze kinderloze nazaat der schilders de portretten aan de ene, de overige tekeningen aan de andere broer toevielen; hun vader was reeds enige jaren vóór Dr. Dionijs gestorven. Deze negentiende-eeuwse

Afb. 34. Dionijs van Nijmegen. Zelfportret. Rijksmuseum, Amsterdam.

medicus moet dus worden beschouwd als de laatste bezitter van de beide onderdelen der collectie. Bij het overlijden van zijn grootvader Dionijs de schilder, waren er drie erfgenamen: de beide nog levende zoons Elias en Gerard, en een kleindochter: Jacomina. Behalve praelegaten aan de oudste zoon Elias, die de familieportretten kreeg, en aan Gerard aan wie als schilder een kunstboek met Italiaanse en Nederlandse tekeningen was vermaakt, wordt bij de boedelscheiding een aantal met name genoemde schilderijen toegewezen aan de verschillende erfgenamen²². De rest van de schilderijen, tekeningen en prenten, en de beelden, boeken, meubelen, het huisraad en de kleding wordt, bij blinde loting, in drie gelijke

Afb. 35. Dionijs van Nijmegen. Portret van zijn kleinzoon en naamgenoot. Huidige verblijfplaats onbekend.

parten verdeeld, zonder dat blijkt wat elk der familieleden tenslotte erfde. Daar echter Gerard kinderloos overleed, kreeg Dr. Dionijs later behalve zijn vaders deel ook dat van zijn oom. Jacomina trouwde een paar maanden na de boedelscheiding met de portretschilder Taco Scheltema en zal, behalve op het met name genoemde schilderij, wel vooral 't oog hebben laten vallen op het huisraad, dat ze dan door ruiling of afstand verkregen kan hebben.

Als onderdeel van de oorspronkelijke ateliercollectie der Van Nijmegens geven de portretschetsen te Rotterdam hier wel aanleiding tot een paar opmerkingen. Zoals te verwachten was is het aandeel van Elias hier het kleinst. Er is van

Afb. 36. Dionijs van Nijmegen. Schetsportret van Adriaen Paets. Zwart krijt. Museum Boymans-Van Beuningen, Rotterdam.

Afb. 37. Dionijs van Nijmegen. Adriaen Paets. Rijksmuseum, Amsterdam.

hem een familiegroep van figuren zonder portretkarakter die het gezin van Dionijs en zijn vrouw Sara Stiermans heet voor te stellen; er zijn een paar enkele portretten, en een groepje van zeven kinderen, die de Deugden symboliseren. Van de zoon Dionijs zijn er bijna veertig tekeningen, waarbij het echter m.i. nog lang niet zeker is of onder het op zijn naam gestelde toch ook niet nog iets van Elias schuilt (nr. 37!), mogelijk zelfs ook werk van of naar anderen. Net als de vader hield blijkbaar ook de zoon van orde op zaken; de portretten zijn vrijwel alle van de naam van de voorgestelde voorzien. Deze reeks tekeningen verhouden zich waarschijnlijk tot de geschilderde portretten als die van het Prentenkabinet tot de uitgevoerde interieurdecoraties. Of is eerder te denken aan schetsen die achteraf gemaakt werden om zo de herinne-

ring aan het schilderij vast te leggen? In ieder geval zullen ze het uitgangspunt moeten zijn bij een onderzoek naar de thans overal verspreide en waarschijnlijk voor een deel ook verloren gegane Van Nijmegen-portretten. Hier kunnen ze dienen om direct het milieu te leren kennen waarin Dionijs zijn opdrachten vond.

Om te beginnen Adriaen Paets, zijn kunstlievende protector, die zich op zijn reizen in Italië tot collectionneur had ontwikkeld (afb. 36). Zijn introducties, zegt Van Gool, openden de schilder de wegen *om veele Afbeeldsels van Luïden van den eersten rang te schilderen*. Behalve Vroedschap van de stad was hij ook Bewindhebber van de voc, en in deze kwaliteit de opvolger van zijn zwager Jacob Noorthey, voor wie Elias al had geschilderd. Hetzij voor Noorthey, hetzij voor Paets zal dan ook wel de tekening bedoeld zijn geweest,

Afb. 38. Dionijs van Nijmegen. Schetsportret van Pieter Koning. Zwart krijt. Museum Boymans-Van Beuningen, Rotterdam.

waarop twee engeltjes een gekroond wapenschild vasthouden met de letters VOOR (RPK 1968: 256). Uit hetzelfde regentenmilieu stamt het portret van Van Leyden van Vlaardingen, mogelijk Diederik, de vader van de prentverzamelaar Pieter Cornelis, wiens collectie later de grondslag voor het Rijksprentenkabinet zou vormen.

Van de voorgestelden op de overige portrettekeningen te Rotterdam behoort Kornelis van der Pot zeker tot Dionijs' familie, evenals Willem van der Pot en zijn echtgenote Sara Bosch, waarvan het Museum Boymans-van Beuningen de geschilderde portretten bezit.

Arnold Hoogvliet, Adriaan v. d. Vliet, Nicolaas Versteeg, Joan en Frans de Haes waren dichters. Ook van de dichter Dirk Smits trouwens, hier niet aanwezig, bestaat een portret door Dionijs, dat door Tanjé gegraveerd werd²³.

Deze portretten zijn gedaan in verschillende technieken en vertonen onderling ook verschillende graden van afwerking. Dionijs' nerveuze (of opzettelijk kronkelige) tekenlineatuur is bij de een sterker dan bij de ander. Heel duidelijk blijkt zij echter b.v. in het schetsportret van P. Koning (afb. 38). Deze karakteristieke tekenrant, in al Dionijs' werken herkenbaar, valt juist in de portretten nog extra op. Een zo bij uitstek op decoratief effect gerichte ductus verwacht men immers daar het minst. Eenmaal ingekeken op deze stylistische eigenaardigheid herkent het oog haar nu ook in niet voor de hand liggende gevallen. In Starings monografie over Jacob de Wit worden twee getekende portretten van een geestelijke afgebeeld die m.i. thans zonder twijfel aan Dionijs van Nijmegen zijn toe te schrijven²⁴ (afb. 39). Dat de afgebeelde een geestelijke is, pleit – ik geef het toe – in eerste instantie meer voor de Katholieke De Wit, dan voor de Remonstrantse Van Nijmegen. Maar er is van diens hand ook een altaarstuk bekend, met de Verheerlijking op de berg Thabor, in de Jansenisten-kerk te Rotterdam (Van Eijnden en Van der Willigen II, 58).

De beide portrettekeningen komen naast elkaar voor op één blad, dat deel uitmaakt van een schets- of studieboek in het Leidse Prentenkabinet (Inv. T 2136). Dit boek, waarschijnlijk door de kunstenaar zelf samengesteld uit dubbel gevouwen vellen papier van ca. 36 × 30 cm, met een grof omslag, bevat nog veel meer portretschetsen, maar in hoofdzaak decoratieve ontwerpen van de soort die ons nu ook uit de pas verworven collectie van het Amsterdamse Kabinet bekend geworden is (afb. 40, 42, 43). Putti rond een medaillon, of met elkaar stoeiend, plafondschilden, allegorische vrouwengestalten (vrede en vrijheid), klassicistisch-idyllische parkgezichten, zoals die in menigte ook te Amsterdam zijn (vgl. afb. 40 en 41) en compositieontwerpen voor kamerbehangsels, waaronder zes scènes met Myrtillo en Amaryllis, die – uitvoeriger en in kleuren gewassen – ook in het Rijksprentenkabinet voorkomen.

Het is die thans mogelijk geworden vergelijking, die tot de conclusie moet leiden dat dit schetsboek,

Afb. 39. Portret van een geestelijke, vroeger beschouwd als door Jacob de Wit, hier toegeschreven aan Dionijs van Nijmegen. Zacht potlood. Prentenkabinet der Rijksuniversiteit, Leiden.

Afb. 41. Dionijs van Nijmegen. Ontwerp voor een decoratieve schildering met het gezicht in een park. Pen, penseel in kleuren. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

Afb. 40. Dionijs van Nijmegen (hier toegeschreven). Potlood, pen, penseel in grijs. Prentenkabinet der Rijksuniversiteit, Leiden.

Afb. 42. Dionijs van Nijmegen (hier toegeschreven). Schetsblad met ontwerpen voor vier zaalstukken. Potlood, pen, penseel in bruingrijs. Prentenkabinet der Rijksuniversiteit, Leiden.

Afb. 43. Dionys van Nijmegen (hier toegeschreven). Studieblad met ontwerpen voor een schoorsteen of deurstuk en andere figuren. Pen, potlood, zwart krijt, penseel in grijs. Prentenkabinet der Rijksuniversiteit, Leiden.

waarvan de oude herkomst helaas niet meer bekend is, weliswaar duidelijk De Wit's invloed op zijn jongere collega toont, maar ongetwijfeld als diens werk is te beschouwen. Samen met het Rijksprentenkabinet en het Museum Boymans-van Beuning bezit dus ook het Prentenkabinet der Leidse Universiteit een gedeelte van de atelier-nalatenschap van Dionijs van Nijmegen.

DE LAATSTE GENERATIE

Er is in het voorgaande nog nauwelijks sprake geweest van de man, die het beroep van Elias en Dionijs voortzette: Gerard van Nijmegen, te Rotterdam geboren als Dionijs' tweede zoon, in 1735, en aldaar overleden in 1808. Aanvankelijk werd ook hij in het behangselvak opgeleid, *doch dit werk, en inzonderheid de zolderstukken, uit de mode gerakende, legde hij zich, gelijk hij zelve getuigt, kort na zijn eerste huwelijk bijzonder toe op het schilderen van kabinetstukken; verkiezende daartoe doorgaans Berg- en Bosachtige Landschappen met watervallen en gestoffeerd met Landlieden en onderscheidenen soorten van Vee* (Van Eijnden en Van der Willigen II, 248). Dat neemt niet weg dat er toch verschillende interieurdecoraties van lang ná die datum (1768) bekend zijn, zoals de zaal in het niet meer bestaande huis Leuvehaven 175, met Arcadische landschappen die gesigneerd waren: G. van Nijmegen, 1770²⁵, de schilderijen die hij in 1783-'86 voor het Gerrit de Kokershof aan de Goudse Singel ontwierp, of het schoorsteenstuk uit 1796 in het Hofje Uit Liefde en Voorzorg (Voorl. lijst Zuid Holland, p. 315, 333). Maar blijkbaar moet men toch aannemen dat 't omstreeks 1770 met de grootste bloei van het atelier der Van Nijmegen's gedaan was. De jongste generatie verzet de bakens en verkiest de vrije schilderkunst boven de toegepaste. Ik geloof niet dat er onder de ateliertekeningen ook werk van Gerard's hand schuilt, of 't zou al moeten zijn bij de krabbel en copieën, het secundair of tertiair materiaal dat in zo'n atelier voorraad nu eenmaal óók thuisheert. Het zou bepaald ook prematuur zijn nu al met zekerheid een definitieve scheiding der oeuvres te willen vaststellen.

Ook onder de op naam van Dionijs gestelde parkgezichten zijn er wel die misschien door de aankomende zoon opgewerkt of nagetekend zijn. Zelfstandig werk, dat Gerards persoonlijk stempel draagt, is er echter niet bij. Evenals dat van zijn vrouw, die óók tekende, is het blijkbaar als aparte groep bijeen gebleven, samen met aantekeningen en andere manuscripten. In het testament van Dr. Dionijs wordt die collectie vermaakt aan zijn neef Mr. Gerard van Nijmegen Scheltema, rechter te Sneek²⁶.

AANHANGSEL

Behalve de grote groep losse tekeningen die zonder meer als werk der Van Nijmegens zijn te herkennen, bevat de collectie ook een schetsboek, zonder band en ten dele los, bestaande uit 36 bladen van 35,5 × 23,5 cm. De inhoud bestaat uit compositie- en figuurstudies van allerlei aard en techniek, ontleend aan de Bijbel, de klassieke mythologie, religieuze en profane allegorieën. Een groot aantal van deze voorstellingen heeft bijschriften in het Nederlands en/of Italiaans met kleuraanduidingen of verklaringen van het onderwerp.

Doordat de eerst voorkomende notities in 17de eeuws Hollands handschrift zijn en pas daarna het Italiaans zijn intrede doet – al dan niet met de vertaling er onder – zou misschien te denken zijn aan een reisschetsboek dat één der Van Nijmegens of een met hem gelieerde kunstenaar naar Italië heeft meegenomen. Van een dergelijke reis is echter op het ogenblik niets bekend, en ook is de stijl van deze tekeningen nog heel moeilijk in verband te brengen met Elias zoals hij zich uit de andere bladen doet kennen. Voor Dionijs, van wie bij Van Eijnden en Van der Willigen (II, 59) sprake is van een copie naar Guido Reni, is het schetsboek beslist te vroeg²⁷.

Directe ontleningen werden in de overige atelier-tekeningen niet aangetroffen. Met de vrijwel of geheel onbekende Herbert, Gideon of Tobias vallen evenmin nog parallellen te trekken. Er zijn onder de schetsen tekeningen die – herhaald en gewijzigd – sterk de indruk maken van probeersels voor eigen composities, maar ook talloze

kleine, van een afsluitend kader voorziene tafere-
len, die naar een schilderij of fresco gecopiëerd
schijnen te zijn. Eenmaal komt een naam: Cor-
reggio voor, zonder dat het mogelijk bleek de
vluchtig aangeduide figuren in diens oeuvre terug
te vinden. Niet alleen uit de Nederlandse bijschrij-
ften is af te leiden dat de tekenaar, ondanks de soms
voor het Noorden ongewone stijl, een Hollander
moet zijn geweest, ook een der Italiaanse teksten
wijst in die richting. Op p. 39 is met een paar snelle
lijnen een compositie geschetst die tot titel heeft:
*l'Invidia leva de negotio quel pallade col leone hol-
landese castiga*. De onitaliaanse vorm van 'olandese'
is m.i. veelzeggend. Bovendien lijkt een der in
het papier voorkomende onderling verschillende
watermerken, op het bij Heawood als nr. 1819
vermelde, waar wordt opgegeven: Amsterdam
1727.

Er is t.a.v. dit schetsboek nog diepgaand onder-
zoek te doen. Het stelt vragen t.a.v. auteurschap en
tijd van ontstaan die in een kort tijdsbestek niet
meteen opgelost konden worden. De herkomst
uit Van Nijmegen's atelier maakte het echter toch
wenselijk er hier de aandacht op te vestigen.

CONCLUSIE

De Nederlandse decoratieve schilderkunst van de
17de en 18de eeuw is nooit begunstigd geweest
met die aandacht, bewondering en studie die
andere takken van onze schilderkunst oogstten.
Ze is eigenlijk nooit helemaal voor vol aangezien
en werd beschouwd als een plompe provinciale
tussen haar stralende zusters. Men leerde haar ook
moeilijk kennen: ze zat immers altijd binnen.
En als ze al eens van haar plaats kwam, maakte ze
door aanpassingsmoeilijkheden en een veelal
slechtere belichting toch ook geen gunstige indruk.
Zo is van een hele schare decoratieschilders alleen
De Wit bekend geworden en uit wat later tijd
misschien Andriessen. Van Nijmegen is nooit veel
meer dan een naam geweest. Men kende hem uit
de oude schilderlevens van Van Gool en Van
Eijnden, maar wist nauwelijks werk van hem aan
te wijzen. Gerard heeft zijn wat grotere bekend-
heid vooral te danken aan zijn losse schilderijen,

nu even afgezien van zijn tekeningen en prenten.
De aankoop en publicatie van de ateliertekeningen
kan daar nu verandering in brengen. In verschil-
lende gevallen leidden ze al tot de ontdekking en
toeschrijving van nog bestaande schilderijen en
het is te voorzien dat dit aantal nog groeien zal.
De uitgebreidheid van de verzameling te Amster-
dam, aangevuld door die te Rotterdam en Leiden,
geeft ook wel een idee van de productie van het
atelier, dat een der belangrijkste van het land moet
zijn geweest.

Grote ensembles als deze vallen vrijwel altijd
uiteen. Om tenminste één zo'n coherente groep
van in totaal ruim 320 ontwerpen en studies uit
een laat 17de en 18de eeuws atelier bijeen te
houden, heeft het Rijksprentenkabinet niet lang
geaarzeld toe te slaan toen de mogelijkheid tot
verwerving daarvan zich voordeed. Publicatie
van deze omvangrijke aanwinst op korte termijn
scheen daarbij tegemoet te komen aan een recent
toegenomen belangstelling voor dit onderdeel der
Nederlandse kunst en daarom wenselijk, al zou
een gedetailleerder bewerking bepaalde aspecten
van de werkzaamheid der Van Nijmegens zeker
nog beter hebben kunnen belichten.

Noten

- ¹ Gegevens over de verschillende schilderende leden der familie Van Nijmegen werden bijeengebracht in de cat. van de tentoonstelling 'Van de Schilders binnen deser stad', Nijmegen 1962. Zie ook tabel op p. . .
- ² Tessin's reisjournaal is gepubliceerd door Dr. Gustaf Uppmark in *Oud Holland* 18, 1900, p. 151. De markies van Montpouillan, geb. 1615, was een lt.gen. der cavalerie in Staatse dienst, die op 2 jan. 1677 voor de tijd van 16 maanden een huis aan de Noord-zijde van de Hoge Nieuwstraat huurde. Daar heeft Tessin dus misschien de schilderijen gezien.
- ³ Het is gesigneerd: Willem van Nimwegen, inventor et fecit, A° 1685. Zie A. W. J. Mulder, *Het Kasteel Amerongen en zijn bewoners*, 1949, pp. 72, 178; afb. 33.
- ⁴ Prof. Th. H. Lumsingh Scheurleer vestigde de aandacht op een schuldbekentenis van 'Jan Jacopse van Nimmegen, schilder alhier in den Hage' d.d. 5.X.1678 voor Nots. Egbert van der Pijll waarin sprake is van een Italiaans kabinet dat deze maken zou. Deze Van Nijmegen zou een zoon kunnen zijn van Jacob van Nijmegen, bode aan het Hof te Delft, die een broer was van Willem, Herbert en Tobias de O. (Obreen IV, p. 281).
- ⁵ J. van Gool, *De Nieuwe Schouburg der Nederlandsche Kunstschilders en schilderessen I*, 1750, p. 260. Voor Dionijs: dl. II, 1751, p. 318 e.v.
- ⁶ De remonstrantse doopregisters te Rotterdam vermelden als zoons van Elias behalve Dionijs: Herbertus, gedoopt 9.VIII.1703 en vroeg overleden, Herbert ged. 20.XII.1706, waarschijnlijk begraven in 1708 en Pieter, gedoopt op 24-jarige leeftijd op 28.III.1733.
- ⁷ M. D. Ozinga, *Het Rotterdamsche Koopmanshuis in zijn bloeitijd*, *Nieuwe Rotterdamse Courant*, 1933 (bibl. Rijksdienst voor de Monumentenzorg, nr. 9395).
- ⁸ De tekeningen: inv. RPK 1956: 36, resp. A 1934; het schilderij veiling Londen (Christie) 22.VII.1966, nr. 41 (foto RKD en DIAL).
Afgaande op Van Gool II, 305 moet Sanders van 1720-1726 bij Elias van Nijmegen hebben gewerkt en zich daarna als zelfstandig meester gevestigd hebben. Hij vervulde opdrachten in de huizen van de heren E. Koeks, J. Bisschop, Isaak Hope, Bastiaan Molewater, benevens het Logement van de Gedeputeerden van Rotterdam op het Plein in Den Haag, waarvoor al eerder ook Elias grisailles had geleverd (betaling voor 'witte ornamenten' in 1724; Rott. Historiebladen III, 651). Uit een artikel van Mr. W. C. Mees over het in 1940 gespaarde huis Haringvliet 98 in Rott. Jrb. 1941 blijkt, dat hij aldaar in 1746 plafond- en wandschilderingen in de Maaskamer aanbracht (1905 verkocht aan een Parijse antiquair). Foto's van vóór 1905 bij de Directie van de Nationale Scheepshypotheekbank, die thans in het pand gevestigd is, laten nog iets van die oude schilderijen zien. In de Voorlopige lijst van 1915 en in Ozinga's artikel (zie noot ?) is verwarring opgetreden met het naastgelegen pand Haringvliet 96: zowel de Sanders-kamer als het door Stolker gedecoreerde vertrek aan de voorzijde bevinden zich in nr. 98. Ook in de huizen Nieuwe Haven 85 en Wijnhaven 63 moeten decoraties van Sanders' hand aanwezig geweest zijn, resp. uit 1731 en 1733 (Voorl. lijst, p. 344 en 335). Als Van Gool zijn leven beschrijft (vóór 1751) schijnt Sanders zich al tot het maken van kabinetstukjes en tekeningen te hebben bepaald. Daarnaast was hij een bekwame portretist (zie A. Staring in Rott. Jrb. 1921).
- ⁹ P. A. Scheen, *Honderd jaren Nederlandsche Schilder- en Teekenkunst*, 1946, p. 223.
- ¹⁰ Volgens opgave van het gemeentearchief te Rotterdam: 22.X.1746, not. arch. 2341/941, en 26.IX.1750, not. arch. 2345/426.
- ¹¹ Hun gemeenschappelijke voorvader: Abraham van Rijkevorsel (1609-1652) was trouwens geboren te Breda, waar zijn geslacht zich in de 16de eeuw had gevestigd. Mr. Huijbert koopt het huis op 7 november 1748 van de weduwe Ds. Daniel Patijn (R. Breda 595, f° 179 V° e.v.). Na zijn verhuizing naar Rotterdam verkoopt hij het op 15 oktober 1762 aan Christiaan Lodewijk Franken, gewezen vaandrig bij de Oostindische Compagnie (R. Breda 604, f. 363 e.v.). In de acte staat het pand beschreven als 'een modern en in den jaare 1756 vernieuwt huijs met vijf beneeden-vertrekken alle behangen en even zoveel bovenkamers . . .'
- ¹² Rott. Jaarboek 1932, p. 10.
- ¹³ E. H. Ter Kuile, *Leiden en West. Rijnland. Mon. v. Gesch. en Kunst VII*, 1, 1944, p. 133, afb. 281 en 282.
- ¹⁴ Het schoorsteenstuk is afgebeeld in A. Loosjes, *Kastelen, buitenplaatsen, tuinen en parken van Nederland*, z.j., p. B7.
- ¹⁵ Zie de afbeelding in *Buiten*, 1923, p. 609. De voorlopige lijst van Mon. v. Gesch. en Kunst, Noord-Brabant, 1931, p. 169 stelt het ontwerp op naam van Romeyn de Hooghe; hierin is vermoedelijk niet meer dan een vergissing te zien, in geen enkel archiefstuk wordt van hem gerept.
- ¹⁶ Herm Zacharias Conrad von Uffenbach *Merkwürdige Reisen durch Niedersachsen, Holland und Engeland, Dritter Theil*, Ulm 1754, p. 313 e.v. (27 nov. 1710). Zie ook P. Haverkorn v. Rijsewijk in Rott. Jrb. 1890, p. 120-121.
- ¹⁷ Voor de plafonds zie *Jaarverslagen Mus. v. Oudheden* 1913, p. 4 e.v. en 1921, p. 6. De zaaldecoraties worden vermeld door Van Gool I, p. 262. De drie ontwerptekeningen horen tot een reeks van zeven geheel gelijksoortige bladen die genummerd zijn. Er ontbreken de nrs. 2, 5 en 6 terwijl nrs. 3, 4 en 7 dubbel voorkomen. Misschien is er sprake van twee series, misschien boden de dubbel voorkomende nrs. een alternatief. De onderwerpen zijn:
1. Noachs dankoffer na de zondvloed
  2. ontbreekt
- *3a. Loth en zijn dochters uit Sodom gered
3. Eliëzer brengt geschenken aan Bethuel

4a. Farao verbiedt zijn volk om Izaak kwaad te doen
*4. Bathseba vraagt Salomo, Abisagh tot vrouw aan Adonia te geven

5. ontbreekt

6. ontbreekt

*7a. Rahab helpt de verspieters te vluchten

7. Saul belooft David zijn dochter

Van de aangekruiste nrs. bezit het Rott. Hist. Mus. geschilderde versies; bovendien komen daar nog voor: Ruth met Naomi en Orpa, en Abigaël brengt geschenken aan David. Een deel der scènes heeft dus betrekking op het aanbieden van geschenken, een deel op een veilige behoudenis.

¹⁸ E. Wiersum, Jan Bisschop, in Rott. Jrb. 1910, p. 50 e.v. (p. 73).

¹⁹ Doek 90 × 140 cm, donation La Caze 1869, cat. Louvre 1922, nr. 2210.

²⁰ Van Eijnden en Van der Willigen II, 59.

²¹ Van het echtpaar Van Nijmegen—Van Stolk op rijpere leeftijd bestaan twee miniatuur-portretten uit 181(6?) door de Rotterdamse specialist op dit gebied G. J. van den Berg (1769—1817). Ze zijn het eigendom van Ir. J. S. van Nijmegen Schonegevel in Den Haag (foto's in het Icon. Bureau aldaar).

²² Elias ontving vier grote schilderijen van zijn vaders hand: een H. Familie, Simeon in de tempel, Cimon en Pero, en een Berouwhebbende Petrus naar Guido Reni; Jacomina en Izaak zegent Jacob. Het totale bezit aan vast goed en effecten is wel precies gespecificeerd. Nots. Johs. Nozeman, Rotterdam 9.XI.1798.

²³ De tekening van Adriaen Paets (Mus. Boymans—v.B. nr. D. v. N. 24) is een directe voorstudie voor het geschilderd portret in het Rijksmuseum (cat. nr. 1776, afb. 37). Een tweede studie voor een portret van Paets (nr. D. v. N. 2) is als kniestuk opgevat.

Dionijs' echtgenote Sara Stiermans was een volle nicht van Sara Bosch, die met Willem van der Pot was getrouwd. In 1737 kocht deze zeer vermogende koopman voor f 10 500,— een huis met pakhuis aan het einde van de Schiedamsche dijk. Vermoedelijk is aan de interieurdecoratie daarvan ook Dionijs werkzaam geweest. Het pand, waarvan in 1820 nog Van der Pot's zoon Jacob als eigenaar staat vermeld, is blijkens 19de eeuwse foto's later afgebroken. De tekening voor Kornelis van der Pot (nr. D. v. N. 10) heeft gediend voor een der portretjes in het Panpoëticon Batavum, thans in het Rijksmuseum (nr. 1774). Ook van Adriaan van der Vliet is te Amsterdam een dergelijk portretje aanwezig (nr. 1775), waarvoor de tekening in Boymans (nr. D. v. N. 5) de iets anders opgezette voorstudie kan zijn.

Pieter Koning is vermoedelijk de zoon of kleinzoon van de gelijknamige vlaskoper, die op 30 januari 1709 voor nots. Gommer van Boxtel bij testament tot universeel erfgename benoemt: Johanna Stiermans, huisvrouw van Elias van Nijmegen, en deze laatste tot executeur-testamentair. Ook de Stiermans' waren vlaskopers, evenals Gerard van Nijmegen's schoonvader, Jacques Vijgh.

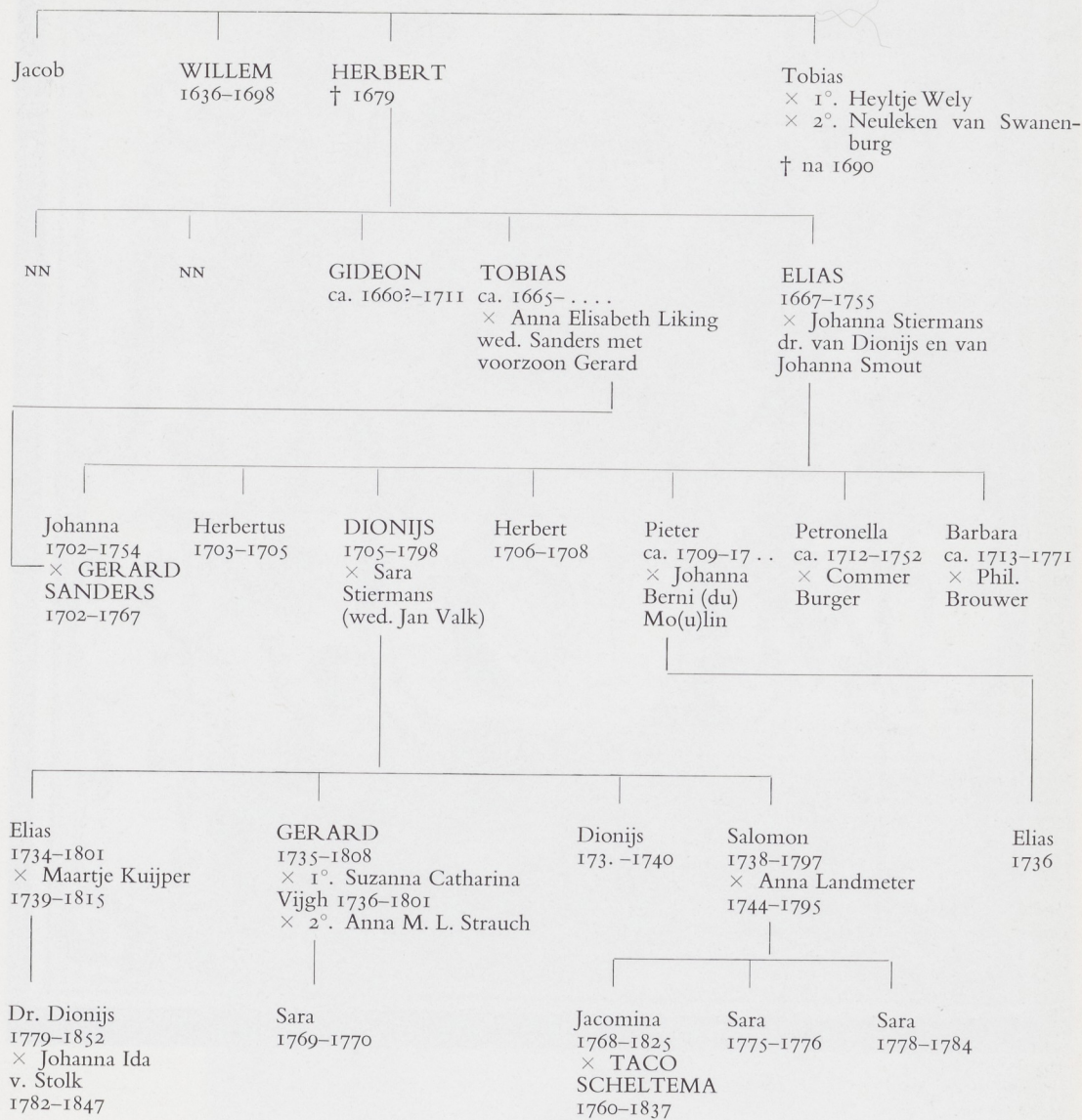
²⁴ A. Staring, Jacob de Wit, 1958, p. 186, afb. 13 en 14.

²⁵ Notities P. Haverkorn van Rijsewijk in het Rijksprentenkabinet. In de Voorlopige Lijst, p. 345 staat ten onrechte ca. 1770.

²⁶ Nots. C. H. van der Looy, Rotterdam 29.XII.1838. De begiftigde overleed echter reeds het jaar daarop.

²⁷ De copie komt ook in Dionijs' boedelinventaris voor (zie noot 22). Het origineel van Reni was in het kabinet van Nicolaes Flinck, en later bij Van Kretschmar (Hoet-Terwesten, Cat. of Naamlijst van Schilderijen III, 1770, p. 170).

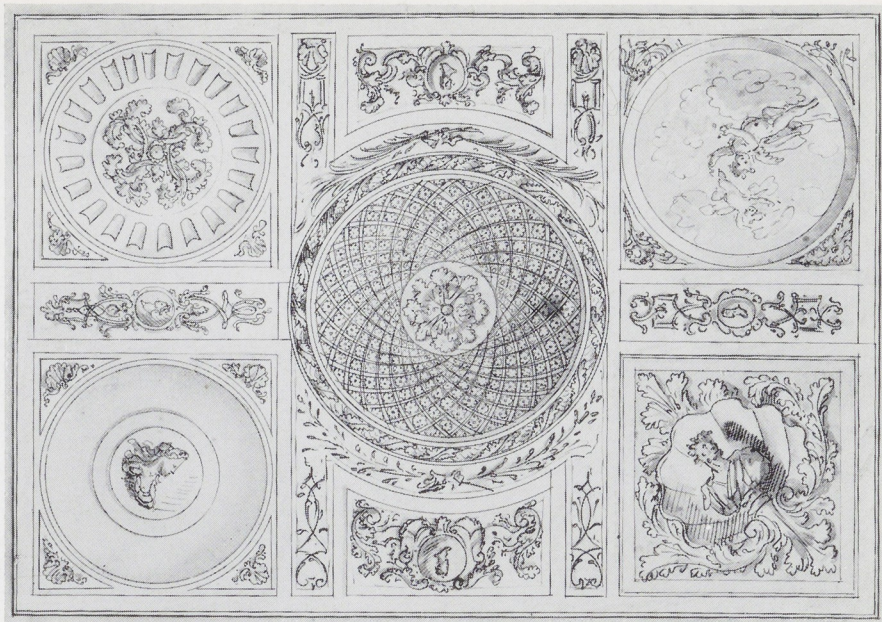
OVERZICHT DER FAMILIE VAN NIJMEGEN*

* De namen van de schilders zijn in kapitaal gedrukt.

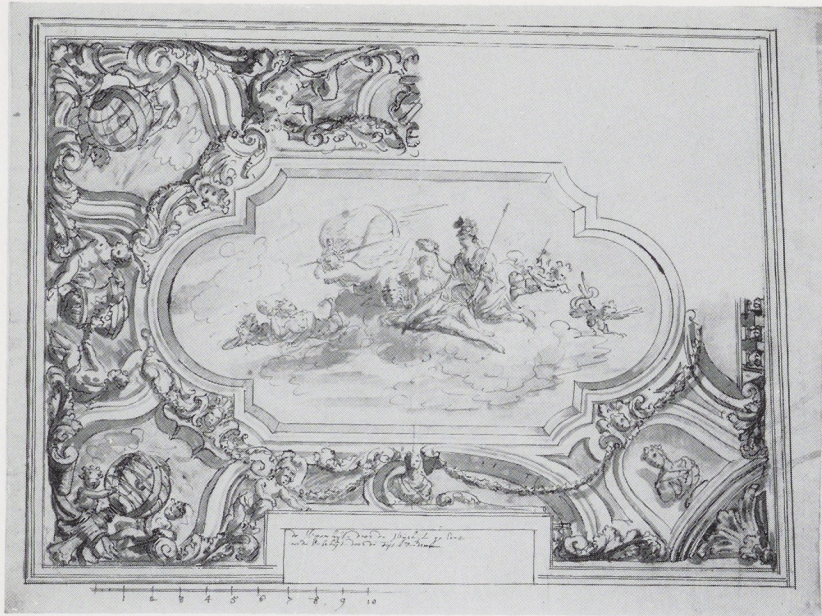
Afb. 44. Elias van Nijmegen. Ornamenteel ontwerp met offerende Vestaalse maagd. Potlood, pen, penseel in kleuren. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

Afb. 45. Elias van Nijmegen. Ontwerp voor een plafonddecoratie, met verschillende oplossingen voor de hoekvullingen. Potlood, pen, penseel in kleuren. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

Afb. 46. Elias van Nijmegen. Ontwerp voor een plafondschildering met allegorie op de Faam en de Geschiedenis. Potlood, pen, penseel in kleuren. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

Afb. 47. Elias van Nijmegen. Ontwerp voor een plafondschildering met allegorie op de Waarheid en de Valsheid. Potlood, pen, penseel in kleuren. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

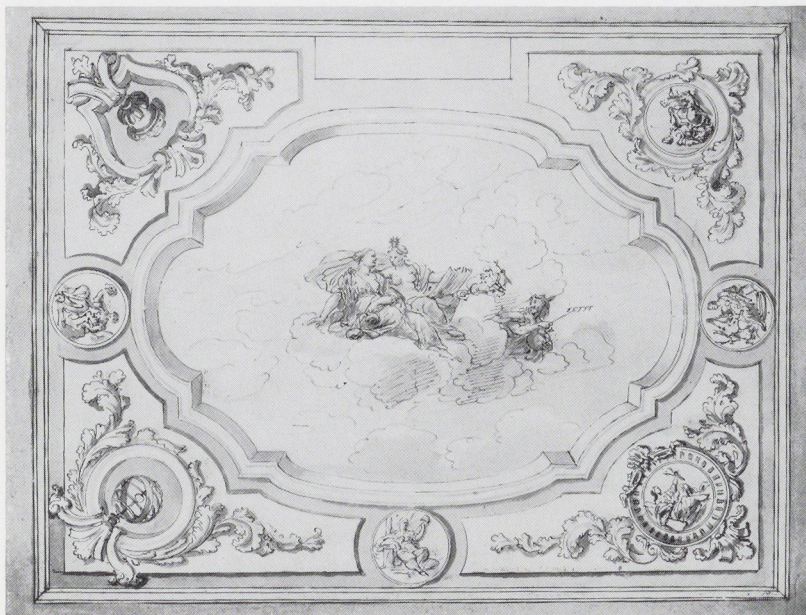
Afb. 48. Elias van Nijmegen. Ontwerp voor een plafondschildering met allegorie op de Vrije cendrachtige Zeevaart. Potlood, pen, penseel in kleuren. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

Afb. 49. Elias van Nijmegen. Ontwerp voor een plafondschildering met allegorie op de Wetenschappen. Potlood, pen, penseel in kleuren. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

Afb. 50. Elias van Nijmegen. Ontwerp voor een plafondschildering met allegorie op de Gerechtigheid. Potlood, pen, penseel in kleuren. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

Afb. 51. Elias van Nijmegen. Zeus en Hermes bij Philemon en Baucis. Potlood, pen, penseel in kleuren. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

Afb. 52-55. Elias van Nijmegen. Vier scènes uit een reeks van zeven, met de geschiedenis van Paris en Helena. Potlood, pen, penseel in kleuren. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

Afb. 56. Elias van Nijmegen. Eliëzer voor Bethuel.
Rotterdams Historisch Museum.

Afb. 57. Elias van Nijmegen. David en Abigael.
Rotterdams Historisch Museum.

Afb. 58. Elias van Nijmegen. Naomi met Ruth en Orpa. Rotterdams Historisch Museum.

Afb. 59. Elias van Nijmegen. Bathseba vraagt Salomo Abisagh tot vrouw aan Adonia te geven. Rotterdams Historisch Museum.

Afb. 60. Elias van Nijmegen. De verspieters te Jericho. Rotterdams Historisch Museum.

Afb. 61. Elias van Nijmegen. De verspieters te Jericho. Potlood, pen, penseel in kleuren. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

Afb. 62. Elias van Nijmegen. Bathseba vraagt Salomo Abisagh tot vrouw aan Adonia te geven. Potlood, pen, penseel in kleuren. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

Afb. 63. Elias van Nijmegen. Eliëzer voor Bethuel. Potlood, pen, penseel in kleuren. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

Afb. 64. Elias van Nijmegen. Parkgezicht. Pen, penseel in kleuren. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

Afb. 65-68. Dionijs van Nijmegen. Vier zaalstukken uit een reeks van zes, met klassicistisch-idyllische taferelen. Kunsthandel M. Adams-Acton, Londen (1960).

Afb. 69. Dionijs van Nijmegen. Ontwerp voor een plafonddecoratie. Potlood, pen, penseel in kleuren. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

Afb. 70. Dionijs van Nijmegen. Ontwerp voor een plafonddecoratie. Potlood, pen, penseel in kleuren. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

Afb. 71. Dionijs van Nijmegen. Decoratief ontwerp voor een nisvulling. Zwart en rood krijt, penseel in kleuren. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

INDEX OP PERSOONSNAMEN
(met uitzondering van auteurs)

- Andriessen, Jurriaan 92
- Belle, Mr. Johan van 80
Belle, Mr. Jozua van 80
Berg, G. J. van den 94
Bie, Ysbrand de 77
Bisschop, Jan 81, 93
Bisschop, Pieter 81
Bosch, Sara 87, 94
- Coninck, Gerrit Alewijnsz de 70
Correggio 92
- Dam, Wilhelmus van 65, 73
- Elsevier, Burgemeester 82
- Flinck, Nicolaas 94
Franken, Christiaan Lodewijk 93
- Glauber, Johannes 63
- Haes, Frans de 87
Haes, Joan de 87
Hooghe, Romeyn de 93
Hoogvliet, Arnold 87
Hope, Isaak 93
- Jongh Azn, Daniel de 70, 73
- Kloot, Margaretha van der 73
Kocks, E. 93
Koning, Pieter 87, 94
Kretschmar, van 94
- Lairesse, Gerard de 63
Leen, Willem van 73
Leyden van Vlaardingen, Diederik van 87
Leyden van Vlaardingen, Pieter Cornelis van 87
- Marck, Aegidius van der 77
Marck, Johan van der 77
Marot, Daniel 63, 64, 68, 76, 81, 82
Molewater, Bastiaen 93
Montpouillan, Marquis de 59
Moucheron, Isaac de 63
Muijs, Robert 73
- Nassau-Dietz, Willem Frederik van 78
Noorthey, Jacob 86
Nijmegen, Dionijs van passim
Nijmegen, Dr. Dionijs van 84, 85, 91
Nijmegen, Elias van passim
Nijmegen, Gerard van 73, 82, 85, 91, 92, 94
Nijmegen, Gideon van 59, 91
- Nijmegen, Herbert van 59, 91
Nijmegen jr., Herbert van 93
Nijmegen, Herbertus van 93
Nijmegen, Jacob van 93
Nijmegen, Jacomina van 85, 94
Nijmegen, Jan Jacobse van 93
Nijmegen, Johanna van 60
Nijmegen, Pieter van 93
Nijmegen, Tobias van 59, 60, 77, 82, 91
Nijmegen, Willem van 59
Nijmegen Scheltema, Mr. Gerard van 91
- Oranje-Nassau, Albertina Agnes van 78
- Paets, Adriaen 86, 94
Patijn, Daniel 93
Pot, Gerrit van der 73
Pot, Jacob van der 94
Pot, Kornelis van der 87, 94
Pot, Willem van der 87, 94
- Reni, Guido 91, 94
Roman, Jacob 77, 78
Ruijsch, Coenraad 77
Rijckevorsel, Abraham van 70, 73
Rijckevorsel, Mr. Huijbert van 73, 93
Rijckevorsel, Willem van 70, 73
- Sanders, Gerard 60, 73, 81, 93
Scheltema, Taco 85
Smits, Dirk 87
Stiermans, Johanna 94
Stiermans, Sara 86, 94
Stolk, Adriaan Pieter van 83, 84
Stolk, David van 80
Stolk, G. P. van 84
Stolk, Johanna Ida van 84
Stolker, Jan 69, 93
Strijen, Mr. Willem van 71, 73
- Tanjé, Pieter 87
Terwesten, Mattheus 62
Tessin, Nicodemus 59
- Uffenbach, Zach. Conrad von 80
- Verkolje, Nicolaas 63
Versteeg, Nicolaas 87
Vliet, Adriaan van der 87, 94
Vijgh, Jacques 94
- Wachtendonck, Baron 82
Weenix, Jan 63
Werff, Adriaan van der 62
Werff, Pieter van der 62
Wit, Jacob de 68, 69, 74, 87, 88, 91, 92